

Муниципальное бюджетное образовательное учреждение
средняя общеобразовательная школа им. Бавун-оол У.А. с. Элегест
Чеди-Хольского кожууна РТ

Согласовано
заместитель по ВР
Л.М. КЫРГЫС /Кыргыз Л.М./
« 31 » 08 2024г.

**РАБОЧАЯ ПРОГРАММА
ВНЕУРОЧНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ
«ТОРЭЭН ДЫЛЫМ – ТЫВА ДЫЛЫМ»**

**ДЛЯ 2 КЛАССА
НА 2024/2024 УЧЕБНЫЙ ГОД**

Шыгжал Аяна Викторовна
квалификационная категория: высшая

Элегест – 2024

Тайылбыр бижик

2-ги класска «Торээн дылым – тыва дылым» программазын күрүне стандарттарынга дүүштүр тургускан.

Торээн дылым деп чүнү ынча дээрил?

Хөйге бнлдингир — кижилерниң аразында харылзажырының чугула чепсээ болур дылдың амыдыралга илереттинери азы хереглеттинери болур. Культура деп сөстүң утказы — кандыг-бир чүвениң сайзыралының дээди, бедик чадазы дээн уткалыг. Ынчангаш чугаа культуразы деп терминниң ниити утказы — чугааның сайзыралының бедик чадазы база ниитилел амыдыралынга ооң хереглеттинери болур.

Дылдың, бүгү-ле байлактарын, дүрүмнерин чаңгыс кижиниң долузу-биле шиңгээдип алыры болдунмас. Ынчалза-даа дылдың, ниити, хүн бүрүде эң-не нептереңгей ажыглаттынар нормаларын — сөстөрни шын ажыглаарын, адаарын, морфологтуг болгаш синтаксистиг нормаларын — оореникчи бүрүзү билген турар ужурлуг.

Амгы уеде торээн дылдын янзы-буру талаларын шинчилээр, сайзырадыр ажылды чугле дыл эртемденнери чорудуп турар эвес, анаа оореникчилер шинчилел ажылдар дузазы-биле база хире-шаа-биле киржип турар.

Торээн дылым деп программаны тургузарда орус дылдын «Занимательная грамматика», «Занимательный русский язык» деп программаларны ооренип коргеш, анаа даянып тыва дылга ажыглап болгу дег чуулдерге ундезилеп уннер, ужуктер, сөстөр –биле оюн хевирлиг онаалгаларны, мергежилгелерни, айтырыгларны, бодалгаларны, кроссворд, ребустарны тургускаш, ажыглаарга оореникчилернин угаап бодаары, сөстөрни шын бижири, бижик демдектерин сагыыры база дыл талазы-биле билии быжыгып ханылаарынга салдарлыг .

Кичээлден дашкаар ажыл-чорудулганың темазын шилээниниң чугулазы

Дыл — ниитилелде эң-не кол шимчедикчи чепсек. Өөреникчи кижини бодунуң төрөөн дылының тыптып сайзырап келген төөгүзүн, ооң ниитилелде амгы үеде туружун сайгарып, боданып өөренири амгы үениң негелдези. Ооң-биле чергелештир уругларның эртемге сонургалын көдүрүп, төрөөн дылынга ынакшылын күштелдирер.

Кичээлден дашкаар ажыл-чорудулганың сорулгалары

Өөредиглиг:

- өөреникчилерни торээн дылынга сонургалдыг кылдыр өөредир;
- тыва дылды амыдырал-биле холбап, бүгү талалыг сайзыраңгай, бедик культуралыг, чараш мөзү-шынарлыг, чогаадыкчы арга-шинектиг кижини хевирлээр;
- уругларны бот-тывынгыр, чогаадыкчы ажылдап өөредир.

Сайзырадыр:

- уругларның амыдыралче бот-тускайлаң медеделдиг көрүжүн хевирлеп, чогаадыкчы арга-шинээн сайзырадыр;

— аас болгаш бижимел чугааны делгеренгей, утказынга дүүштүр шын ажыглап, сайгарарын сайзырадыр.

Кижизидилгелиг:

— сагыш-сеткили байлак, мөзү-бүдүжү чаагай, эптиг-чөптүг;
— кижилерге, төрөөн черинге, бойдузунга ынак, хумагалыг;
— хамааты бот-медерели бедик, ада-чурт төөгүзүн үнелеп билир
— номчулгага сонuurгалдыг, чогаадыкчы езу-биле боданып, бодунуң туружун амыдыралдың кандыг-даа байдалында камгалап билир кижини кижизидер.

Планнаттынган түңнелдер:

Предметтиг түңнелдер (предметные):

— торөөн (тыва) дылдың теориялыг билиглери;
— төрөөн чериниң төөгүзү;
— тыва дылдың тывылганы;
— тыва дылдың адырларынга янзы-бүрү интеллектуалдыг оюннарның билиглери (лексика, фонетика, грамматика)

Бот-тускайлаң түңнелдер:

— мөзү-шынары бедик, бот-сайзыраңгай чогаадыкчы кылдыр ажылдап өөрөнгени;
— ада-өгбезиниң төөгүзүн, чаагай чаңчылдарын билип чоруур кылдыр хевирлээри;
— тыва чоннуң, күрүнениң төлээзи кылдыр санап, ооң улусчу ужурларын сагып, салгап кижизидери;
— төрөөн чуртунга, ие дылынга, чонунга хумагалыг, ынак болур;
— бодунуң үзел-бодалын бот-тодарадып, бот-углап, бот-сайзырадып билир;
— чаа билиглер шиңгээдип алырын медерелдии-биле угаап билир;
— патриотчу тура-сорукутг, күш-ажылга ынак, эртем-билигже чүткүлдүг, кадык амыдыралдыг болур.

Метапредметтиг түңнелдер:

— чүге өөренириниң сорулгаларын билип, ону янзы-бүрү аргалар-биле чедип алырын билир;
— чидиг айтырыгларны чогаадыкчы арга-биле дилеп тывары;
— кылыр чүүлүн сорулгазының аайы-биле күүседип, планнап, доозуп билир;
— өөрөнгөн чүүлдерин системажыдып билир;
— янзы-бүрү медээ алыр чүүлдерни тып билири (словарьлар, номнар, интернет четкизинде сайтылар, энциклопедиялар, библиотека, картотека, номчулга залы...)
— кижини бүрүзүнүң бодалын дыңнап, чөпшээрежип, эдип билири;
— коллективтиг ажылдажылга үезинде кылыр чүүлүн хуваап, демнежип, юодунуң үлүүн кирип, бот-боттарын хынажып билири;
— торөөн (тыва) дылынын өске эртемнер-биле холбаалыын болгаш ооң ужур-

утказын билири;

— тыва дылга хамаарышкан билиглери билдилиг ажыглап, бедик чугаа культуралыг болур.

Программаның утказы

«Торээн дылым - тыва дылым» деп кичээлден дашкаар ажыл - чорудулгага планнаттынган программа 2-ги класска 34 шакка планнаттынган. Недеяда 1 шак. Программа ниитизи - биле уругларның ниити кругозорун, культуразын бедидип, дыл-домаан сайзыратпышаан, колдуунда янзы-бурү оюннар хевиринге эртер. Ооренир хуусаазы 2024-2025ч.

КАЛЕНДАРЬ - ТЕМАТИКТИГ ПЛАННААШКЫН

Чылда-34 шак,неделяда-1 шак.

№	Темазы	Шагы	Ай хуну	
			план	факт
1	Үжүктөрни танып көрөм (Ажык үннөр болгаш үжүктөргө катаптаашкын)	1	05. 09	
2	Домактан тургус (Чугаа, домак, сөс, слог, үн, үжүк деп билиглерни катаптаар).	1	12. 09	
3	«Чаржып ойнаал!» (Сөзүглел. Катаптаашкын)	1	19. 09	
4	Үннөрни тудуаалыңар!» (Ажык болгаш ажык эвес үннөргө катаптаашкын).	1	26. 09	
5	«Күстүң беримчези» (Чурук-биле ажыл.Чугаа сайзырадылгазы)	1	03. 10	
6	Тывыңгырлар мөөрейи: «Чугула херекселдер» (Өөрөдилге херекселдериниң аттарыңга словарьлыг диктант бижири).	1	10. 10	
7	Шынномчу,бижи (Кыска болгаш узадыр адаар ажык үннөр болгаш үжүктөр)	1	17. 10	
8	Шын номчу,бижи (Кыска болгаш узадыр адаар ажык үннөр болгаш үжүктөр)	1	24. 10	
9	Кичээнгейлиг бол! (Өк-биле адаар ажык үннүг ь (кадыг демдек) бижиир сөстөр	1	07. 11	
10	Кичээнгейлигбол! Өк-биле адаар ь (кадыгдемдек) биживес сөстөр	1	14..11	
11	Эдертиг деп чүл ол? Эдертиг.	1	21. 11	
12	Частырыглар- биле ажыл			
13	Ажык эвес үннөрни ылгап өөрөн!	1	28. 11	
14	«Тии чок торгум, дизии чок чинчим» Эгезинде т-д деп үннөр кирген сөстөр	1	05. 12	
15	Кичээнгейлиг бол! (Чаңчыл ёзугаар т-биле бижиир сөстөрниң шын бижилгези)	1	12. 12	
16	Сөс эгезинде эжеш үннөр (Эгезинде п-б деп үннөр кирген сөстөр)	1	19. 12	
17	Сөс эгезинде эжешүннөр (Эгезинде к-х деп үннөр кирген сөстөр)	1	26. 12	
18.	Үлегерлээн сөстөр (Ф, ц, щ деп үжүктөрлиг орус дылдан үле герлээн сөстөрниң шын бижилгези).	1	16.01	

19.	Үлегерлээн сөстөр (Сөске чымчак демдекти (ь) хереглээри)	1	23..01	
20-21	Кажар үжүктөр (Е, ё, ю,я деп үжүктөрлиг сөстөр)	2	30. 01 06. 02	
22	Сөстөр (Слогтар. Сөстөрни көжүрери.)	1	13. 02	
23	«Кым хөй сөс тыварыл?» (Үн,үжүк сайгарылгазы.	1	20. 02	
24	Кырганнар каяа-даа хүндүлүг!(Кым? Чүү? деп айтырыгларга харылаттынар с өстөр).	1	27. 02	
25	Өң-чүзүнүн көргүзөр сөстөр. (Кандыг? деп айтырыгга харылаттынар сөстөр).	1	06. 03	
26	Кежээпейлер бис (улуларга дузавыс) (Канчаптур? канчаар? канчалган? деп айтырыгларга харылаттынар сөстөр)	1	13. 03	
27	Чогаадыг (Ат, фамилия болгаш чурттар, хоорайлар аттарына улуг үжүк).	1	20. 03	
28	Шола аттар (Азырал амытан нарнын шола аттарына улуг үжүктү бижири)	1	03.04	
29	Дазылдарын тып (Төрөл сөстөр).	1	10.04	
30	Кезээде-ле чунар херек! (-ла, -ле, -на, -не,-даа деп артынчы сөстөрни шын бижири).	1	17. 04	
31	Бижик демдээн шын сал (Домак болгаш харылзаалыг чугаа).	1	24.04	
32	Чаъс соонда (Кол сөс биле сөглөкчини тодарадыры, ийиги черге кежигүннерге айтырыгларны шын салыры)	1	08.05	
33-34	Катаптаашкын. Экии, чай! Чугаа сайзырадылгазы.	2	15.05 22.05	